

О ОДРЕЂИВАЊУ ДАТУМА КАРАЂОРЂЕВОГ РОЂЕЊА

ЈОВАН АНЂИЋ¹, ВОЈИСЛАВА ПРОТИЋ-БЕНИШЕК² и
СЛОБОДАН НИНКОВИЋ²

¹Милована Маринковића 25, 11040 Београд, Србија
e-mail: kultura@beotel.net

²Астрономска опсерваторија, Волгина 7, 11160 Београд 74, Србија
e-mail: vprotic@aob.bg.ac.yu
e-mail: sninkovic@aob.bg.ac.yu

Резиме. Датум Карађорђевог рођења је још увек непознат премда је он једна од најзначајнијих личности у историји Србије. У овом раду аутори покушавају да повежу Карађорђево рођење са појавама на небу, конкретно са појавом сјајних комета. Међутим, у овом тренутку се не може дати никакав дефинитиван одговор, може само да се каже да је могуће да се Карађорђе родио у време када су сјајне комете биле видљиве (1758-1759) из његовог родног места.

1. УВОД

Нема сумње да је Карађорђе Петровић, вођа Првог српског устанка и оснивач модерне Србије, једна од најзнаменитијих личности из историје српског народа. С тим у вези може парадоксално да изгледа чињеница да година његовог рођења још увек није тачно утврђена. Летимичан преглед познатијих светских и домаћих енциклопедија показује колико је широк интервал који се наводи за годину његовог рођења. Ни Карађорђеви савременици, а ни историографи и мемоаристи нису успели да установе тачан датум његовог рођења.. Тако се помињу године у размаку од 1752. до 1770.: нпр. 1766,¹ 1752, 3. септембар!,² 1752,³ 1752/1762,⁴ а као највероватнија, 1768.⁵ Подстакнути овом чињеницом, аутори су, у години у

¹ Larousse, Vol. I-M, 1930, Paris.

² Brockhaus, 9, 1932, Berlin.

³ Большая советская энциклопедия, Том 20, 1955, Москва.

⁴ Encyclopaedia Americana, Vol. 16, 1956, Washington.

⁵ Enciklopedija Jugoslavije, tom. 5, 1962, Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, Zagreb.

којој се слави двестота годишњица Првог српског устанка, желели да дају свој допринос решавању овог питања, покушавши да са новог, до сада неразматраног, астрономског аспекта, а полазећи од предања везаног за Карађорђево рођење и небеске појаве описане у њему, одреде датум рођења вође Првог српског устанка.

2. О РОЂЕЊУ ЂОРЂА ПЕТРОВИЋА

Када се има у виду време овог догађаја, а још више место и породица у којој се десио, парадокс поменут у Уводу бива мањи.

Оно што се са сигурношћу зна, то је да је Ђорђе рођен у селу Вишевцу поред речице Раче, у Крагујевачкој нахији Београдског пашалука. Ово село, окружено густим шумама последња је етапа у сеобама Јована, Карађорђевог деде који се ту доселио четрдесетих година XVIII века, негде из црногорских брда. Разуме се да Карађорђеви родитељи, Марица и Петар, нису могли ни слутити да ће њихово прво дете, син Ђорђе, постати тако значајна личност. Међутим, попут многих других знаменитих личности (сетимо се Кира, Александра Великог, Милоша Обилића, итд.) и Карађорђево рођење прате предања у којима се срећу несвакидашњи догађаји.

Први је такво предање забележио Сима Милутиновић Сарајлија. Он је неко време био писар у Правитељствујушчем совјету и преноси казивање неких Шумадинаца, нарочито неког старог Тополчанина, који су чували стражу при Совјету. Ово предање Милутиновић уноси у свој велики еп „Сербианку“.

Прича се како се некакав спахија нашао на конаку у колиби код Карађорђевих родитеља оне ноћи када се овај родио. Уснио је тежак сан, а изјутра, када је чуо да је Марица родила сина, подари му цванцик и пророкова да ће бити велики јунак.

Слично предање преноси и Карађорђев лични секретар Јанићије Ђурић. По њему, сањао је тај Турчин страшног лава који је хтео да га шчепа и растргне. Тада је истрчао из колибе, чуо детињи плач и видео преко неба некакву светлост у облику дуге.

...Обузет страхом скочим иза сна, видим неку велику светлост напољу, мишљах да је свануло и Сунце огрејало, но кад искочим напоље, то нити је свануло, нити Сунце огрејало, већ угледам велику дугу преко неба од југозапада на исток пружену. ...” (Вукићевић, 1907).

Гледајући дете он каже Карађорђевој мајци:

... Вала, твој син мора велики човек бити и с многим милетом (народом) заповедати.”

Према Јанићију Ђурићу, Карађорђе се родио 1752. године.

Милан Ђ. Милићевић (1831–1908), 1851. године бележи казивање Карађорђевог савременика Петра Јокића, где се такође помиње ноћивање неког Турчина у колиби Карађорђевих родитеља, а исто тако и даривање

детета цванциком. Још се каже: „ ... а када је међу дететовим плећима видео Месеца, као необично знамење, пророковао је да ће бити велики господар. ”

У вези са датумом Карађорђевог рођења Миленко Вукићевић (1907) је у архивима у Санкт-Петербургу пронашао један текст из пера К. К. Родофиникина, руског посланика у Београду, а који овај шаље главном заповеднику руске војске на Дунаву. Датум је 9. (21.) јануар 1808. године. Овде Родофиникин помиње да га је „ ... Црни Ђорђе позвао у село удаљено око сто врста на Ђурђиц да прослаavimo дан његовог рођења и имендан. ”

Из овог разлога Вукићевић узима да је Карађорђе рођен на Ђурђиц, дакле 3. новембра по црквеном календару. Како је у XVIII веку разлика између грегоријанског и јулијанског календара износила 11 дана, датум овог празника по грегоријанском календару био је тада 14. новембар. Тако, нпр. у *Енциклопедији Југославије* (види напомену 5) се каже да је баш овај датум највероватнији за Карађорђево рођење, али се не даје извор, а година која се уз то наводи је 1768.

3. МОГУЋА ГОДИНА КАРАЂОРЂЕВОГ РОЂЕЊА

Ако се прихвати радна хипотеза да је Карађорђе одиста рођен на Ђурђиц и да прича о светлости има реалну подлогу, онда се можемо запитати каква је била природа те светлости. Премда се и у нашим крајевима може запазити поларна светлост, аутори су пре склони да тврде да је то била нека од сјајних комета. С обзиром да се зна тачно где је Карађорђе рођен, што је од велике важности, постоји могућност да се из прегледа појављивања сјајних комета у периоду између 1750. и 1770. године, а које су могле да се виде из тог дела Србије, покуша одређивање године рођења.

Анализа која је доследно спроведена на основу ефемерида које су дате у најновијем програмском пакету Guide 8.0, пружа следеће чињенице:

У временском интервалу који је назначен било је неколико нових и периодичних комета, чија је појава на тамном ноћном небу могла оставити снажан утисак на све оне који су је запазили. Комете: Anonymus (1757-1758), Halley (1758-1759I), Messier (1759II), Messier (1763), Messier (1769), Great Comet (1770II), као и неке друге, биле су сјајне, али се све не би могле повезати са предпоставком да је Карађорђе рођен у новембру, на Ђурђиц.

Најпознатија од свих, периодична комета **Halley**, имала је перихелски пролаз 13.03.1759. године, и у том тренутку њена привидна величина је била $m = +2.2$, а висина над хоризонтом $+20^\circ$, при чему је у априлу 1759. године, тачније 25.04., достигла највећи сјај: -0.3 магнитуде. Но, то би онда више одговарало да се рођење Карађорђа одиграло на Ђурђевдан (4. маја, у том веку).

Једино дилему у односу на овакав став, уноси наведена чињеница коју истиче руски посланик Родофиникин о посети Карађорђу на Ђурђиц.

Како је познато да тренутак перихелског проласка комете не значи и време када је она најсјајнија, сматрамо да је највероватније ипак датум

рођења Карађорђа везан за појаву Halley-еве комете, у њеном постперихелском кретању. А то значи да је Карађорђе заиста могао бити рођен на Ђурђевдан 1759. године.

Чувени француски астроном J. J. Laland (1732-1807), и сам учесник у израчунавању тачног орбиталног кретања Halley-еве комете (заједно са А. Clairaut-ом) пише 1759. године о детаљима и проблемима који су пратили израду њених ефемерида. Посматрања која су, од њеног поновног открића (25. децембар 1858. године, Georg Palitch из Дрездена, а потом Charles Messier 21. јануара 1759, из Париза) па надаље, у току шест месеци вршена, показала су да је комета прошла кроз перихел 12. марта 1759. године (разлика од само једног дана у односу на Guide 8.0). У предперихелском кретању, комета је била видљива увече на западу, а после пролаза кроз перихел, од почетка априла могла се посматрати изјутра, знатно пре излаза Сунца, на источном делу неба. Ова чињеница се слаже са описом датим у књизи Вукићевића (1907).

Друга комета, која је била још сјајнија, годину дана раније, **De La Nux** (-3.0) и чији се перихелски пролаз одиграо 11. јуна 1758. године, такође је интересантна за ово разматрање, али се подразумева да се Карађорђево рођење одиграло такође на Ђурђевдан.

У сваком случају, из Вишевца могле су се видети обе сјајне комете, у две суседне године: 1758. и 1759. Нема сумње да је било која од њих привукла пажњу сведока Карађорђевог рођења. Ипак, тачан датум остаје и даље непознат, при чему оваква анализа знатно сужава временски интервал од двадесет, на свега две могуће године.

4. ЗАКЉУЧАК

Аутори су свесни да је предање непоуздан основ за утврђивање датума рођења, поготову једне тако значајне личности као што је вођа Првог српског устанка. Међутим, имајући у виду да је чак и почетком XX века чест случај, нарочито у забаченим крајевима, да тачна година рођења остане незабележена, покушали су са оним чиме су располагали, народном причом која је, можда, настала много година после самог догађаја, да одгонетну мистерију око времена рођења Карађорђа Петровића.

Овим ставом истраживања нису завршена. Предстоји упоредна анализа других старих списа у којима је могуће пронаћи детаљније описе појава на небу из тог периода.

Захвалница

Овај рад је урађен у оквиру пројекта 1471 *Историја астрономије код Срба*, код Министарства за науку и заштиту животне средине Републике Србије.

Литература

М. Вукићевић, 1907, “Карађорђе”, књ. I, 1752-1804, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд.
Guide 8.0, <http://www.projectpluto.com/guide8.0.htm>

ON THE KARADJORDJE’S BIRTH DATE DETERMINATION

The date of Karadjordje’s birth is still unknown though he is among the most important personalities in the history of Serbia. In the present paper the authors try to connect Karadjordje’s birth with celestial phenomena, in particular, with the apparition of bright comets. However, at present no definite answer can be given, it is only possible that Karadjordje was born in the time when bright comets were visible (1758-1759) from his birth-place.